

AUŠVIC — SVEDOČANSTVA I IZVEŠTAJI

Sastavili *H. G. Adler, Herman Langbajn i Ela Lingens-Rajner*
Izdanje „Europäische Verlagsanstalt“, Frankfurt na Majni 1962.

To je do danas najkompletniji izveštaj o najvećem gubilištu istorije — koncentracionom logoru koga su Nemci zvali Aušvic, a koji se nalazio u blizini poljskog grada Osviecim. U stvari, to je antologija spisa o Aušvicu, sastavljena od četrdeset pojedinačnih napisa, sećanja, odlomaka iz dnevnika, opisa pojedinih događaja i analiza različitih postupaka zatvorenika, odnosno esesovaca i drugih. Sastavljači su namerno i — to se odmah u početku slobodno može reći — vrlo vešto i efektno poredali jedne do drugih tekstove intelektualaca i jednostavnih radnika, Jevreja i Cigana uhapšenih samo zbog svog porekla, političkih boraca i profesora univerziteta, pripadnike raznih narodnosti, fataliste i optimiste, čvrste i herojske likove i tupe rečenice onih koji su izgubili svaku nadu. Nažalost, pored Nemaca, Austrijanaca, Poljaka, Rusa, Italijana, Francuza, Belgijanaca, Holandana, Grka i Madara nema ni jednog jedinog autora iz Jugoslavije.

Uvod poznatog jevrejskog publiciste H. G. Adlera — koji je pored ostalog autor i izvanredne sociološke studije o Terezienštat — kratak je, ali potpun prikaz istorije logora Aušvic. „U Aušvicu su surove teorije nacionalsocijalizma prikazane sveobuhvatnije nego bilo gde drugde“, kaže pisac predgovora, naglašavajući da knjiga o Aušvicu istovremeno predstavlja i studiju o nemačkom fašizmu. On naročito insistira na tome da nije dovoljno jednostavno samo zabeležiti grozote koje su se dogodile, nego razumeti ih kao određenu posledicu koja neizbežno proističe iz Hitlerovog političkog sistema.

U uvodu je data i do danas najtačnija statistika o Aušvicu. Logor je primio prve zatvorenike 14. juna 1940. Oslobodile su ga sovjetske jedinice 27. januara 1945. Za to vreme 405.000 ljudi je uvedeno u spisak zatvorenika. Od njih je 261.000 ubijeno u Aušvicu. Oni koji su pravo odvedeni u gasne komore nisu uneseni u logorski spisak. Koliko ih je bilo miliona, nije izvesno. Ali broj je svakako sedmocifren.

Ovde možemo upozoriti samo na neke od najzujbudljivijih priloga knjige. Svakako na prvom mestu treba pomenuti napis Madara dr Mikloša

Njislija, koji je, patolog po struci, morao stručno da radi za logorskog esesovskog lekara Mengelea i tako imao pristup i u gasne komore. Pored tačnog medicinskog opisa smrti od plina, on priča i o jednom strahovitom slučaju: jedna petnaestogodišnja devojka nije umrla, nego je, onako gola, od specijalnog komandosa izvučena živa ispod gomile leševa iz gasne komore. Njisli je uspeo injekcijama da je dovede do svesti, ali jedan esesovski podoficir ju je nekoliko sati docnije otkrio i streljao. Možda je još jeziviji izveštaj drugog lekara, d-ra Eduarda de Vinda, Holandanina, koji je odmah posle oslobođenja Aušvica napravio protokol o eksperimentima koji su vršeni nad ženama. De Vind je poznat kao autor jedne knjige o Aušvicu, ali pored odlomka iz tog dela, ovde su prvi put objavljeni i neki detalji onog njegovog originalnog izveštaja o pokušajima da se postigne sterilizacija žena putem rendgenskih zračenja i raznih tečnosti ubrizganih u materici. To je dovodilo do teških, često smrtonosnih oboljenja. Da bi esesovski lekari videli rezultate, oni bi operativno otvarali utrobe svojih žrtava i posle ih puštali da umru. Rukovodilac tih dela, ginekolog profesor Klauberg, umro je 1957. godine u Kulu, u istražnom zatvoru, ali je jedno vreme posle rata, slobodno prakticao u Zapadnoj Nemačkoj.

Teško je reći šta više deluje na čitaoca, konkretni užas, kakav — na primer — opisuju ovi lekari, ili skoro groteskne neobičnosti, o kojima govore muzičari Simon Laks i Rene Kudi. U svom članku o logoraškom orkestru, oni navode da su oni koji su aranžirali pojedine melodije za logorski orkestar, usput morali da posmatraju i fizičko stanje svojih kolega — muzičara zatvorenika — da nagadaju kojim će redosledom umreti, jer su tako otpadali i pojedini instrumenti, pa bi se u zvuku osećao nedostatak. Naglašavaju da je valjalo paziti i na psihičko, ne samo na zdravstveno stanje, jer je i samoubistava bilo mnogo. I „aranžeri” su se navodno tako izveštili da su skoro uvek blagovremeno stizali da poprave note, još i pre nego što bi smrt na ovaj ili onaj način nastupila.

Potpuno su novi mnogi podaci o ustanku „posebnog komandosa” u gasnoj komori. Znalo se da su ti hrabri ljudi bili naoružani eksplozivom, koji su dobili od nekih devojaka — radnica u fabrici oružja. Ali do pojave ove knjige tok istrage nije bio poznat. Sada je objavljeno sećanje jedne bivše zatvorenice, koja je bila stenograf političkog odeljenja Gestapoa. Njeno ime ni sada nije objavljeno, jer je — iz razumljivih razloga — postavila uslov da ostane anonimna. Ali njena ispovest u potpunosti razjašnjava tihu, herojsku smrt onih mladića i devojaka koji su se usred pakla usudili da se suprotstave đavolu.

Između napisa bivših zatvorenika — umesto ilustracija, a kao čudni kontrast — štampani su neki već poznati, a mnogi do sada neobjavljeni podaci koje daju sami esesovci, među njima i komandant logora Hes i sam Ajhman.

Ali danas je možda ipak najpotresnije na kraju knjige pročitati registar imena stražara, esesovskih oficira, službenika Gestapoa i drugih nacističkih ličnosti koje se pominju u knjizi. U tim personalijama kod ponekog je označeno kako je i od koga kažnjen posle rata. Ali ne retko se vidi da su u slobodi, pa čak i na funkcijama. Tako je Oto Ambroz, koji je inspicirao u ime koncerna IG Farben logorska postrojenja, danas član nadzornog od-

bora jedne fabrike u južnoj Nemačkoj. Karl Broh, esesovski „oberšarfirer“ političkog odeljenja logora, danas mirno stanuje u Langenfeldu. Joahim Cezar, esesovski kapetan i šef poljoprivrednih radova u Aušvicu, živi u Konstanci. Johannes Gebel, stručnjak za sterilizaciju i mučenje žena, umro je prirodnom smrću 1952, a da ga niko nikada nije pozvao na odgovornost. Takvih podataka ima mnogo. Još je više imena zločinaca koji su neometano živeli do 1960. godine, pa su ih tek valovi uzbuđenja zbog procesa Ajhmanu izbacili na videlo — i u istražni zatvor. Iza najvećeg broja najkrvoločnijih mučitelja, međutim, stoje podaci kao što su: „posle 1945. godine mu nestaje trag“, „iščezao“, ili „navodno živi negde u Južnoj Americi“.